

VRIENDENBRIEF 10

redactieadres:
Pompstraat 17
5481 BL Schijndel

jaargang 3
herfst 2004

VOORZITTER VAN DE VRIENDEN AAN HET WOORD

Lang heb ik gearzeld om de aanhef dit keer te wijzigen in OPROEP VAN DE VOORZITTER want deze kolom heeft nu eens een commercieel karakter.

Om te beginnen wil ik u een opsomming geven van de activiteiten van de Stichting Vrienden van het Museum Jan Heestershuis. Financieel gesteund door een groot aantal Vrienden weten wij ieder jaar weer de eindjes aan elkaar te knopen. Regelmatig heeft de Stichting te kampen met een eurotekort en heeft het bestuur zicht op de bodem van de kas. Dat is op zichzelf niet erg maar het beperkt ons natuurlijk wel in onze activiteiten. Activiteiten die bestaan uit het organiseren van de u bekende lezingen in het Architectenkerkje die keer op keer zorgen voor een "volle zaal". De uitgave van Vriendenbrieven, 4 keer per jaar en die – naar ik uit reacties verneem – door iedereen gretig worden gelezen. In overleg en in samenwerking met de Gemeente en het Museum organiseren wij bruikleen tentoonstellingen. Met enige trots kijken wij terug op deze exposities die het bezoekersaantal zeer positief hebben beïnvloed.

Onnodig te zeggen dat het voltallige bestuur, bestaande uit Paul van den Acker, Anne-Marie Cornelissen, Jan Geerts, Thijs Merkuur en ondergetekende, absoluut Pro Deo werkt. Eventueel overblijvende gelden komen ten goede aan het Jan Heestershuis. Zo hebben we een

aantal werken aangekocht en geschonken aan het museum. Ook bijvoorbeeld het meubilair dat te zien is in de beeldentuin werd cadeau gegeven door de stichting. Daarnaast onderhouden wij contact met onze sponsors en proberen wij met allerlei acties ook dit aantal uit te breiden. Geen gemakkelijke taak maar wij houden enthousiast vol. Ook de opbrengst van de Kerstkaartenactie komt volledig ten goede aan het museum Jan Heestershuis!

En over KERSTKAARTEN wil ik het tenslotte nog even met u hebben. Velen van U zullen binnenkort een behoorlijk aantal wenskaarten aanschaffen want de decembermaand is in aantocht. En waarom zou u deze kaarten niet eens kopen bij onze (uw) Stichting? Op bijgaand inlegvel vindt u alle verdere informatie en wij verzoeken u vriendelijk deze pagina alle aandacht te geven. De kaarten zijn bewust niet voorgedrukt; in 2005 kunt u ze als wenskaart en/of correspondentie kaart gebruiken!

Wij rekenen op uw aankopen; uw geld wordt goed besteed.

Ron Stroomer, voorzitter

VRIENDEN VAN HEESTERS AAN HET WOORD

Vraaggesprek met mevrouw C. van Riel - van Tartwijk

Jan Heesters was een statige heer, hij maakte altijd een chique indruk op ons. Op zijn handen was hij erg zuinig, want die waren belangrijk bij het tekenen en schilderen. Hij was er voorzichtig mee en droeg vaak handschoenen, ook in zijn auto, waarmee hij over het algemeen langzaam reed, zo'n 30 km per uur. Het ruwere werk liet hij aan anderen over, zijn handen vormden zijn werkkapitaal. Als hij thuis kwam moest hij even rusten alvorens het penseel ter hand te nemen, want dan was hij bang voor 'bibberhanden'. Aan het woord is Toos van Riel-van Tartwijk die in haar jeugd jarenlang naast Heesters heeft gewoond. Haar ouders dreven op het adres Pompstraat 15 een winkel in textiel, rookwaren

en nog veel meer, een echte winkel van sinkel, zoals Toos de zaak omschrijft.

Marie Heesters

In mijn jonge jaren, eind jaren dertig, begin veertig, was ik, samen met mijn zusjes Annie en Thea, kind aan huis bij de familie Heesters. Marie, de zus van Jan, was niet getrouwd en hield van ons als waren we haar eigen kinderen. We speelden er vaak en mochten vrijwel alles, zoals verstoppertje spelen in de gekste hoekjes en kastjes, althans tot het moment dat Jan thuis kwam. We mochten vlaai maken en dikwijls gingen we met Marie wandelen. Dan zochten we klavertjesvier en plukten we meibloempjes, die Marie later tot een mooie krans

vlocht voor in onze haren. Op haar verjaardag was het helemaal feest, dan stiftte ze onze lippen en maakte ze vlechten op ons hoofd. Marie was als een tweede moeder voor ons. Toen ze in 1943 onverwacht stierf hebben wij erg veel verdriet gehad.

Marie was altijd in de weer voor haar broer Jan. Voor ons bleef hij meneer Heesters. Marie vloog voor hem. Trouwens, Maria, zijn latere vrouw, was ook heel goed voor hem, maar Marie verweende hem echt.

We hielpen vaak met het schuren van het blankhouten aanrecht in de oude, prachtige keuken met de houten vloer. Ook waren we vaak in de schitterende tuin van de Heesters te vinden. Jan schilderde deze tuin soms vanuit een bijgebouwtje, dat met veel glas was opgetrokken. Etsen en tekenen deed hij meer dan schilderen, voor zover ik me kan herinneren. Vaak mochten we helpen met de etspers die stond waar nu het huidige depot is ingericht. In dat huisje had eerder Drika van Schijndel gewoond. Deze vrijgezelle vrouw kon men vaak in de deuropening zien staan met een poffer op haar hoofd. Enfin, het afdrukken van de vele etsen was zwaar werk, wij mochten de schroeven aandraaien. Zo weet ik nog dat Heesters van een bepaalde ets, de Kerkstraat in Schijndel, ontzettend veel afdrukken maakte. Na het werk was er voor ons ranja met een rietje, vertelt Toos, uitkijkend op haar eigen, diepe tuin die ze zelf in mooie staat houdt.

Mevrouw Siedenburg en mevrouw De Man

Het is bekend dat Jan en Marie sinds 1935 bevriend waren met Joop Siedenburg, kunsthandelaar, en diens vrouw, die in die tijd in Bussum woonden. Mevrouw Siedenburg was dan ook vaak, vergezeld van een vriendin uit Amsterdam, te gast bij Marie Heesters. Soms sloot ook Eva de Man, de vrouw van de schrijver Herman de Man uit Berlicum, zich bij hen aan. Zij was een grote, statige vrouw, soms in roodleren jas gehuld. Als de dames waren gearriveerd kwam Marie ons halen. Terwijl zij dan blokfluit speelden, deden wij allerlei dansjes, waar de dames ontzettend veel plezier in hadden. Daar mevrouw Siedenburg katholiek wilde worden, vroeg ze ons steeds om twee Weesgegroetjes en

twee Onze Vaders met haar te bidden. Eveneens speelden we met haar de biecht na, door de neerhangende voile van haar hoed heen biechtten we dan aan haar oor onze 'zonden' op. Het was gezellig met deze chique dames, die hartelijk en aardig voor ons waren.

Een mooie herinnering heeft Toos aan een uitstapje met Marie per trein naar Amsterdam, naar de kunsthandel van Joop Siedenburg in de Kalverstraat. Ik droeg die dag een bruingeruit jasje, weet ze nu nog. Vele jaren later kreeg ik een door Jan Heesters geschilderd portret van Mevrouw Siedenburg cadeau van Dina van Eert, omdat ik zo'n mooie jeugdherinneringen bewaarde aan deze vriendin van Marie.

Toos herinnert zich over de joodse Eva de Man, die zij onder de schuilnaam mevrouw Vugts kende, dat deze zich een keer tijdens de oorlog in het huis van haar ouders in een diepe kleerkast moest verbergen, totdat het gevaar geweken was.

Schilder op bakfiets

De vader van Toos heeft nog eens een schilder, die net een bezoek aan Heesters had gebracht, een snelle lift naar de bushalte verschaft. Hij had tegen de schilder, die haast had, geroepen: "Spring maar voorop". Later heeft de man zichzelf, voor op de bakfiets gezeten, nog getekend en deze tekening als ansichtkaart naar Heesters gestuurd.

In aansluiting op de zestigjarige herdenking van de bevrijding en de expositie in het Heestershuis vertelt Toos nog dat ze tijdens de oorlog, en wel de middag van de 27e september 1944, in een schuilkelder door vele granaatscherven is getroffen. Maar toch had ik nog geluk, zegt ze, want er waren bij die aanval elf doden te betreuren. Na behandeling in een ziekenhuis- ik had een slagaderlijke bloeding- ben ik weer hersteld, zo vertelt Toos tot slot.

We zijn Toos erg dankbaar dat ze de mooie herinneringen uit haar jeugd, vooral aan Marie en haar vriendinnen, voor ons heeft willen ophalen.

Jan Geerts

W E T E N S W A A R D I G H E D E N

- Bij de jaarlijkse barbecue van het bestuur van de stichting Vrienden van het museum Jan Heestershuis zijn enkele kippenpoten overgebracht naar Beverwijk.
- Jan Heesters was zijn tijd ver vooruit; hij reed in de jaren dertig al met een sukkeldrafje van zo'n 30 kilometer per uur binnen en buiten de bebouwde kom. □Vino pelite curas! Verdrijf de zorgen door
- Vino pelite curas! Verdrijf de zorgen door wijn! Met deze oude aansporing van Horatius in gedachte, heeft de Stichting beslag weten leggen op een fantastische Duitse droge, witte wijn en een mooie, volle Italiaanse rode wijn. Op de kerstmarkt van 19 december kunt u proeven en kopen!
- Momenteel zijn twee adviseurs van Cultureel Advies Bureau Brabant een beleids- en marketing plan aan het opstellen voor het Jan Heestershuis, u kunt deze plannen beïnvloeden door komende maanden massaal het museum te bezoeken.
- Jan Heesters hield, zoals u inmiddels weet uit de rubriek "Vrienden van Heesters aan het woord" van een goed glas wijn en wij allen zijn vrienden van Jan! Dus verheug u op 19 december.

Heiligen en beeldenverering

De oudst bekende christelijke kunstwerken dateren van het begin van de derde eeuw. Christelijke beeldenverering is er tenminste vanaf de zesde. Bij afbeeldingen van Christus, Maria en de andere heiligen werden volgens oude heidense gewoonte, kransen gelegd, kaarsen aangestoken en er werd wierook gebrand. De gelovigen maakten een kniebuiging of wierpen zich ter aarde voor de beelden en kusten ze. Dit alles uit hoop op het verhoren van hun gebeden of uit dank voor wonderbaarlijke genezingen of verdrijving van boze geesten.

De heiligenbeelden werden naar platoonse denkbeelden een goddelijke kracht toegezegd: het beeld bootst het oerbeeld na en de afgebeelde heilige is op een bepaalde manier aanwezig in het beeld, met andere woorden: het beeld gaat tot daden over. Iedere gemeenschap kreeg in de loop der tijden zijn eigen heiligen. Deze ontwikkeling en de heidense verering wekten weerstand op en werden een probleem voor de Kerk.

Het tweede gebod luidt immers: Gij zult geen afbeeldingen van Goden maken. Ter verdediging werd wel aangevoerd dat in het oude testament op bevel van God beelden gemaakt werden, de beelden bijvoorbeeld van de twee cherubs (Exodus 25:18-20) en van de koperen slang (Numeri 21: 8-9).

Ook de Islam kende een streng verbod om in het openbaar natuurgetrouwe afbeeldingen van planten, dieren en personen te vertonen. De reden was dat de Islam het als beledigend ten opzichte van God beschouwde wanneer mensen onvolmaakt weergaven wat God volmaakt geschapen had.

Antonius slaat toe

Er werd een onderscheid gemaakt tussen beelden door mensenhanden en beelden die niet door mensenhanden waren gemaakt. Tot deze laatste categorie behoorden bijvoorbeeld beelden die uit de hemel waren komen vallen of ontstaan waren doordat een heilige een afdruk op een stof had achtergelaten. Zo gebeurde ook het dat Paus Bonifatius VIII de oude vervallen basiliek van Sint Jan van Lateranen liet opknappen in 1476 en besliste welke heiligen er afgebeeld zouden worden. Toen er nog twee plaatsen op de muur overbleven, besloten de schilders daar op eigen initiatief de heiligen Antonius en Franciscus af te beelden. De Paus werd heel erg boos, Franciscus mocht blijven maar Antonius moest weg. Echter, iedereen die probeerde de schildering te verwijderen werd tegen de grond gesmeten, geranseld en weggejaagd door een verschrikkelijke geest. Toen de Paus dit hoorde vond hij dat Antonius toch maar met rust gelaten moest worden want "een conflict met hem kan alleen in ons nadeel zijn."

Reformatie

Tijdens het Concilie van Trente in 1563 werd besloten dat niets wat vereerd of aanbeden wordt nog op de wanden geschilderd mocht worden. Maar tegen verhalende en symbolische voorstellingen werd geen bezwaar gemaakt, het waren de portretten die weg moesten! Christus afbeelden had nog als extra bezwaar dat zo alleen zijn menselijke natuur werd afgebeeld en dat zou gezien kunnen worden als een ontkenning van zijn Goddelijke natuur of minstens dat er een scheiding mogelijk was tussen zijn menselijke en zijn Goddelijke natuur.

De bisschop besliste voortaan welke beelden of afbeeldingen nog in de kerk waren toegestaan en ongewone beelden waren voortaan verboden. Zo werd de Drievuldigheid aanvankelijk afgebeeld als drie naast elkaar zittende personen. In de tiende eeuw al werd het afbeelden van de Heilige Geest als mens, verboden. Deze kreeg daarop de voorstelling van een duif. Andere traditionele voorstellingen van de Drievuldigheid zien we dan terug als drie elkaar kruisende cirkels, een klaverblad, drie hazen met oren die samen een driehoek vormen en ook wel drie vissen, leeuwen of adelaars met één gezamenlijke kop. De oude voorstelling van God als mens met drie gezichten komt in de Middeleeuwen nog veel voor maar werd door Paus Urbanus VIII verboden. De reden hiervoor was dat de protestanten deze afbeelding de "Katholieke Cerberus" noemden.

Verder was het concilie het er over eens dat beelden de functie hadden gelovigen godsvruchtiger te maken door het beeld van Christus en de heiligen te eerbiedigen. Immers de afbeeldingen onderrichtten de ongeletterden, prenten bij gelovigen de heilige verhalen in en riepen op tot devotie.

Beeldenstorm

De beeldenstorm in 1566 was onder andere ook een uiting van kritiek op beelden in de kerk.

Luther was niet tegen beelden in de kerk. Het tweede gebod was volgens hem een Joods gebod, vergelijkbaar met de Sabbath en de kinderbesnijdenis. Hij vond dat wat God niet verboden had ook niet door mensen verboden mocht worden. Wel meende Luther dat in de toekomst misschien Het Woord beelden voor veel mensen overbodig zou maken.

Calvijn was wel tegen beelden in de kerk. Strak in de leer, beriep hij zich op Augustinus, een van de vier kerkvaders. Het tweede gebod gold ook voor Christenen en de mensen moesten maar door De Schrift tot de leer komen. Hij beriep zich daarbij zelfs op een heidense schrijver als Seneca.

Zwingli tenslotte was vooral tegen de manier waarop er afgebeeld werd, zoals de naakte Sebastiaan met de pijlen of een hoerige Maria Magdalena.

Rochus beeld in het Heestershuis

In het van oudsher katholieke Brabant zijn nog veel beelden bewaard gebleven. Tot de collectie van het Jan Heestershuis behoort onder andere een houten polychrome kerkbeeld, ongeveer een meter hoog met de voorstelling van de Heilige Rochus.

Rochus leefde in de veertiende eeuw, hij begeleidde pelgrimsreizen in de periode dat de pest of de Zwarte Dood heerste in Europa. Tijdens een van deze reizen kreeg hijzelf de pest en trok zich terug in de woestijn om besmetting te voorkomen. Op wonderlijke wijze werd hij dagelijks bezocht door een hond die hem brood bracht.

Na zijn dood werd Sint Rochus voornamelijk aangeroepen tegen de pest en andere fatale epidemieën. Op afbeeldingen is Rochus te herkennen aan de zweer op zijn dij en meestal is hij vergezeld van een hond. Op de afbeelding hiernaast van het beeld dat in het museum staat, ontbreekt de hond echter.

Een beeld als dat van Rochus zoals te zien in het museum, weg uit zijn oorspronkelijke omgeving - waarschijnlijk een kerk of kapel- staat daar nu niet meer als een beeld dat devotie moet oproepen maar als een beeld dat nu wordt beoordeeld op zijn artistieke waarde.

Wij zien in onze tijd dus heel iets anders dan wat ooit de bedoeling van de maker is geweest.

AnneMarie Cornelissen

A G E N D A

Museum Jan Heestershuis 073 - 54 92276

Pompstraat 17, 54 81 BL Schijndel

openingstijden:

dinsdag t/m zondag 13.00 uur - 17.00 uur.

- 20 september de 3e Interbellum-lezing, dit jaar, in het Kerkje: neerlandicus drs. Lex van de Haterd heeft zich verdiept in het tijdschrift 'De Gemeenschap' waarin jonge kunstenaars en schrijvers in de jaren dertig een vernieuwing teweeg brachten. Deze lezing wordt verluchtigd met 'toverlantaarnplaatjes'.
- In het Heestershuis is tot en met 26 september de tentoonstelling: 60 jaar Schijndel bevrijding.
- Eveneens tot en met 26 september in de beeldentuin: "Door vuur verbonden": keramiek van

Irma van Engelen-Bax, Lida Geers en Ingrid Verburg.

- 3 oktober tot en met 31 januari binnententoonstelling: "Sfeervol Brabant in verf en woord". Schilderijen van J. de Wit en poëzie van Th.P. Dinjens. De uitnodiging voor de opening op zondag 3 oktober, heeft u inmiddels ontvangen.
- In de beeldentuin zal tegelijk een expositie zijn van bronzenbeelden van Jaap Hartman.
- In het museum De Wieg te Deurne is tot en met 28 november werk te bezichtigen van diverse Interbellum-kunstenaars zoals Jozef Cantré, Charles Eijck, Leo Gestel, Henri Jonas, Gerrit Rietveld en Hendrik Wieggersma.

Met dank aan onze sponsors:

- **Architectenbureau van der Reep & Woudstra**
- **Rabobank Schijndel**
- **Restauratie-atelier Jos Van Extel**
- **Rijkers Bouwbedrijf B.V.**
- **Studio Skoop Reclame- & Ontwerpburo, Gemonde**
- **Schijndels Weekblad**